

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

УТВЪРЖДАВАМ:
Доц.д-р. ВЛАДИМИР АТАНАСОВ
МИНИСТЪР

УЧЕБНА ПРОГРАМА

по

ЧОВЕКЪТ И ОБЩЕСТВОТО

4. клас

СОФИЯ, 2003 година

I. Общо представяне на учебната програма по “Човекът и обществото” за четвърти клас

Конструирането на учебното съдържание по учебния предмет “Човекът и обществото” продължава да следва линията на надграждане и прецизиране на основните знания, умения и отношения, свързани с основните информационни ядра: **Роден край; Човекът и неговата среда; Национално и културно наследство; България - част от света; Аз и моят свят; Аз съм гражданин на моята държава; Аз и светът на възрастните; Източници на знания.**

В четвърти клас вниманието вече се насочва към по-детайлно отдиференциране, конкретизиране и систематизиране на основните понятия по техните типични елементи и характеристики.

II. Цели на обучението по ”Човекът и обществото”:

- Систематизиране на основните групи от представи и понятия, свързани с опознаването на България – родина на всички български граждани.
- Чрез запознаване с хронологични фрагменти от историята ни да се формира съзнание за българска национална принадлежност.
- Да се формира позитивно отношение към нашето културно наследство и историческите паметници.
- Да се изгради по-широка сетивна и емоционална представа за красотата и природните забележителности на България.
- На базата на исторически примери и примери от настоящето да се формира чувство на съпричастност към другите и желание за общи дейности, свързани с традициите и обичаите на различните етноси.
- Да се обогати и затвърди екологичното поведение на учениците чрез включване в реални екологични прояви.

IV клас ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки			
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
I.Роден край	<p style="text-align: center;">Стандарт Познава значението на семейството и рода (Вж.1,2 ГО). 1. Изразява отношение към семейните традиции и празници.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт Описва родното селище и родния край (Вж.1,3 ГО). 1. Познава и опазва исторически паметници в родното селище. 2. Описва природните забележителности в родния край.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт Различава училището като институция и общност (Вж.1,2 ГО). 1. Определя училището като институция, в която всеки има права и задължения. 2. Познава различни форми на</p>	<p>Тема 1: България - европейска и балканска страна: - географско положение на България; - географски области в България: местоположение и природни особености.</p> <p>Очаквани резултати: 1. Определя по карта географското положение на България в Европа и на Балканския полуостров; описва границите и назовава съседните страни. 2. Определя позитивното значение на кръстопътното положение на България за развитието ѝ в наши дни. 3. Описва и сравнява местоположението, природните особености, трудовата дейност на хората и по-големите градове в географските области. 4. Назовава някои защитени територии или обекти и по-главни замърсители на околната среда в географската област.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • континент, • полуостров, • възвишение, • речна долина, • проход, • приток, • резерват 	<p>На учениците се дава възможност да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - определят с помощта на карта географското положение и граници; - изработват шаблон на България; - разказват за съседни страни; - определят по карта местоположението на географската област; - описват природата по карта; - разказват за посетена географска област или град; - изработват табло с изгледи от България; - дават предложения за опазване на родната природа. 	<p>Български език и литература Спомага за усъвършенстването на четивната техника; постига последователност в изложението си; развива умения за писане на свързан текст; усъвършенства способностите за правопис и пунктуация при писмен изказ на знанията си; използва сюжети от</p>

		III. Очаквани резултати	IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки		
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
II Човекът и неговата среда	<p>училищния живот и определя мястото си в тях.</p> <p>Стандарт Различава основни държавни институции и органи на местната власт (Вж. II, 1 ГО). 1. Изброява основните държавни институции и органи на местната власт. Посочва разликата между тях. 2. Различава основните власти в държавата и ролята им за функциониране на демокрацията. 3. Разбира понятието “гражданин на България”. 4. Изброява основни човешки права.</p> <p>Стандарт Посочва връзката между особеностите на природната среда и трудовата дейност на</p>	<p>Тема 2 България през Средните векове (VII-XVII в.): - наследството на древните цивилизации в днешна България; - езическа България (създаване и издигане); - християнска България и Византия в европейския свят; - Българската църква в християнската общност; - българската култура: взаимодействия, постижения, приноси; - българите в Османската империя (църква и култура, труд и начин на живот; съжителство с другите).</p> <p>Очаквани резултати: 1. Дава примери за взаимодействие между древните цивилизации. 2. Разбира културното наследство като национално богатство.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • древна цивилизация (елини; римляни), • летопис, • държава, • Средновековие, • аристокрация, • патриарх, • папа, • славянска писменост, • владетел (хан, княз, император), • Православие, 	<ul style="list-style-type: none"> - посещават музей; - работят с историческа карта и исторически речник; - изготвят си речник; - изработват табло със снимков материал; - разказват за забележителност от изучаваната епоха в родното селище; - наблюдават диапозитиви; - ползват аудио-видеотехника; - рисуват и оцветяват. - разказват по снимки; 	<p>литературни произведения за обогатяване представата за миналото на българите и за красотата на родината си.</p> <p>Математика Затвърдява понятието за многоцифрени числа; затвърдява категории: време, посока, пространство; осмисля понятията: хилядолетие, век.</p> <p>Музика</p>

		IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки			
III. Очаквани резултати					
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
III Национално и културно наследство	<p>хората (Вж.IV,2, ГО).</p> <p>1. Описва трудовата дейност на хората и посочва връзката ѝ с особеностите на природната среда в географските области.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт</p> <p>Дава примери за последиците от взаимодействието между човек и околна среда.</p> <p>1. Посочва примери, свързани със замърсяването и опазването на природата в изучаваните географски области.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт</p> <p>Дава примери за промени в околната среда и бита на хората, настъпили в резултат на някои технически нововъведения.</p> <p>1. Описва елементи на европейския начин на живот и</p>	<p>3. Определя значението на българската държава в историята на Европейския югоизток.</p> <p>4. Разбира ролята на религията за културното своеобразие.</p> <p>5. Разбира взаимодействията между различните култури.</p> <p>Тема 3: Българското възраждане (XVIII-XIX в.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - духовното и културно възраждане – преход към модерната европейска цивилизация; - Българската екзархия – знак на идентичността; - движение за българска държава; - всекидневието: нови професии и социални групи; - въстанието от 1876 г., Европа и Освобождението на България. <p>Очаквани резултати:</p> <p>1. Разбира ролята на обществените движения за Българска църква и новобългарска просвета</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Възраждане, • Екзархия, • българско съзнание, • модернизация, 	<ul style="list-style-type: none"> - посещават музей; - посещават църква; - участват в екскурзия с учебна цел; - ползват аудио-видеотехника; - рисуват и оцветяват. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Обогалява знанията на учениците за традиции и обичаи. <p>Изобразително изкуство</p> <p>Рисува природни картини и по теми от миналото; рисува по етнографски мотиви.</p> <p>Труд и техника</p> <p>Изработва битови</p>

III. Очаквани результати		IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки			
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
	<p>производство, превърнали се в част от битата на българите.</p> <p>Стандарт Описва елементи на ежедневието на българите през различни епохи. 1. Описва елементи на начина на живот на българите през различни епохи.</p> <p>Стандарт Познава националните символи (знаме, герб, химн) (Вж. II, 1 ГО). 1. Разпознава символите на Република България и Европейския съюз. 2. Описва елементи на националния герб.</p> <p>Стандарт</p>	<p>и култура, за създаване на общобългарско съзнание. 2. Различава мирните и въоръжени форми за освобождение.</p> <p>Тема 4: Българската държава (края на XIX – края на XX в.): - Българско княжество (Царство): демократични институции; устройство и управление; права, свободи и отговорности; организации и личности; - Съединението; - демокрация и отстъпления от нея; комунистическият режим; - Република България в демократичното пространство; - българското общество и култура в едно динамично столетие.</p> <p>Очаквани резултати: 1. Различава основните органи на държавната и местната власт, описва държавното устройство и промените в него. 2. Разбира ролята на човешките права като</p>	<ul style="list-style-type: none"> • демокрация, • държавен герб, • конституция, • народно събрание, • правителство, • президентство • кметство, • български гражданин, • закон, 	<p>- посещават музей; - участват в екскурзия с учебна цел до София и Велико Търново; - изработват табло със снимки на сградите на държавните институции; - изработват календар на традиционни и календарни празници; - ползват аудио-видеотехника; - рисуват и оцветяват; - разказват за държавните институции, като използват информация от електронните медии и печата; - разговарят за правата на детето и правата и задълженията на ученика.</p>	<p>предмети; изработва макети на исторически паметници; работи с природни материали.</p> <p>Религия Анализира някои от нравствените послания на християнското учение; отличава и разбира християнските ценности и морал; разбира значението на основната максима за християнско поведение: “И</p>

		III. Очаквани резултати	IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки		
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
IV Бългaрия - част от света	<p>Разпознава и определя във времето официални и битови празници в България (Вж.П,1 ГО).</p> <p>1. Различава празници на различни общности в България.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт</p> <p>Дава примери за значими културни постижения на българския народ (Вж.П,3 ГО).</p> <p>1. Описва постиженията на българската култура по време на “Златния век” при цар Симеон Велики.</p> <p>2.Свързва събития и културни изяви с определени личности.</p> <p>Стандарт</p> <p>Разказва за ярки личности и събития в българската история.</p> <p>1.Подрежда във времето основни събития и личности.</p>	<p>основа на демократичното общество.</p> <p>3. Различава демократични от недемократични действия в обществото.</p> <p>4. По зададени основни показатели описва ролята на обществените групи и елити.</p> <p>5. Разбира българската култура през XIX-XX век като част от европейския духовен живот.</p> <p>6.Знае правата на детето и умее да ги спазва без да нарушава правата на другите.</p> <p>Тема 5: Българското общество – единство в многообразието</p> <p>- фрагменти от историята на общностите в България;</p> <p>- легенди и предания;</p> <p>- празници и обичаи.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p>1. Проявява емпатия.</p> <p>2. Разбира и приема своеобразието на културата на различните етнически общности.</p> <p>Тема 6: България – част от Европа и света</p>	<ul style="list-style-type: none"> • етническа общност, • общество, • предание, • гражданско единство 	<p>- изработват календар на битови празници на различни общности;</p> <p>- посещават храмове на различни общности;</p> <p>- ползват аудио-видеотехника;</p> <p>- рисуват и оцветяват.</p> <p>- проучват в търговската мрежа какви стоки и от кои страни се внасят;</p> <p>- разказват за хора от родния край, заминали на работа, за обучение</p>	<p>както искате да постъпват с вас хората, тъй и вие постъпвайте с тях".</p>

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки			
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
	<p>2. Различава ярките личности на духовното и политическо Възраждане по зададени показатели.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт Знае ролята на езика, религията и традициите за съхраняването и развитието на българския народ (Вж. II, 3 ГО).</p> <p>1. Разбира значимостта на религията в живота на хората.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт Определя географското положение на България на Балканския полуостров и в Европа (Вж. III, 1, 2 ГО).</p> <p>1. Описва географското положение и граници на България. Посочва големината ѝ.</p> <p>2. Определя значението на географското положение и</p>	<p>- туризмът – средоточие на икономически, културни и човешки взаимоотношения; - българските творци (учени, писатели, художници и др.) и положителният образ на България.</p> <p>Очаквани резултати:</p> <p>1. Посочва примери за контактите на България с Европа и света в областта на търговията, туризма, образованието, науката, културата и спорта.</p> <p>2. Назовава имената на българи, прославили с постиженията си родината ни.</p> <p>3. Дава примери за връзките на родния край със света.</p> <p>4. Работи с елементарни понятия за Европейския съюз.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • стока, • търговия (внос, износ) 	или на екскурзия в други страни; - разказват за световно известни българи.	

		III. Очаквани резултати	IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки		
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
V Източници на знания	<p>границите на България.</p> <p>Стандарт Описва най-общо географските области в страната (Вж.І,3 ГО). 1. Определя местоположението, описва по-главните природни особености и посочва по-големите градове в географските области по карта.</p> <p>Стандарт Илюстрира с примери връзките на България с Европа и света (Вж.ІІ,1,2 ГО). 1. Дава примери за връзките на България с Европа и света в различни области на живота. 2. Дава примери с българи, прославили родината ни.</p> <p>Стандарт Разграничава материални от</p>				

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание /теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки			
Ядро	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия /по теми/	Контекст и дейности за цялата програма	Възможност и за междупредметни връзки
Колона 1	Колона 2.	Колона 3.	Колона 4.	Колона 5.	Колона 6.
	<p>писмени източници на знания.</p> <p>1. Разпознава основни паметници от средновековието.</p> <p>2. Разграничава материални от писмени източници.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт</p> <p>Използва картата като източник на знания.</p> <p>1. Посочва по картата важни условни знаци.</p> <p>2. Ориентира се по карта.</p> <p style="text-align: center;">Стандарт</p> <p>Съставя кратки описания на обекти и събития.</p> <p>1. Съставя кратки съобщения за известни личности и описания на географски обекти.</p>				

V. Специфични методи и форми за оценяване постиженията на ученика по учебния предмет “Човекът и обществото” в четвърти клас

Четвърти клас може да бъде разглеждан като подготовка за преход към прогимназиалния етап от основната образователна степен. Затова тук се полагат сериозни усилия за осмисляне от децата на необходимостта от обективно оценяване и самооценяване. Вниманието им се привлича върху критериите за поставяне на една или друга оценка. Подходящо е използването на разнообразни тестове , творчески работи. Оценяват се и общоучебните умения и навици, които са елемент от тяхната готовност за адаптиране към новите образователни изисквания / пети клас /, и основа за реализиране на нестандартни решения в нови познавателни ситуации.

VI. Методически указания по прилагане на учебната програма по “Човекът и обществото”

Спецификата на учебното съдържание по учебния предмет “Човекът и обществото” предполага използването на конкретни методи на обучение. Преди всичко това са наблюдението, беседата, екскурзията и свързаната с тях изследователска краеведска и проучвателна дейност. В този клас относителният дял на самостоятелната работа се увеличава за сметка на фронталната работа с учениците. С помощта на разнообразни стратегии, техники и игрови подходи учениците усъвършенстват логическите операции на мисленето: сравнение, анализ, синтез, индукция, дедукция, абстрахиране. По този начин учениците придобиват умения за осъществяване на аналитико-синтетична дейност, насочена към анализиране на значимостта на историческите събития, вникване във връзки и отношения, характерни за разнообразните проявления на природата, труда на хората и техните взаимоотношения. Особено значение придобива екипната работа на учениците, ориентирана към планиране и провеждане на различни наблюдения, както и регистриране на съществени факти и данни, необходими за формулиране на основни изводи и аргументации, отнасящи се до изучаваните предмети, обекти, събития и явления.